

Васютіна Т. М., Телецька Л. І.

НАПРЯМИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “ПОЧАТКОВА ОСВІТА” ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ОСНОВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розкрито особливості реалізації Концепції розвитку громадянської освіти в Україні у процесі фахової підготовки студентів спеціальності “Початкова освіта”. Основна увага зосереджується на розвитку у майбутніх учителів власної громадянської компетентності та їх підготовці до формування основ даної компетентності в учнів. Зазначено особливості здійснення формальної, неформальної та інформальної громадянської освіти на факультеті педагогіки і психології у НПУ імені М. П. Драгоманова. Описано нововведення у викладанні дисциплін “Основи природознавства та суспільствознавства”, “Методика навчання освітньої галузі “Громадянська та історична””, які безпосередньо реалізують складові Концепції розвитку громадянської освіти в Україні.

Ключові слова: громадянська компетентність, підготовка майбутнього вчителя початкової школи.

Одним із важливих завдань сучасної початкової освіти в Україні є створення належних умов для формування молодшого школяра як особистості, громадянина, для якого демократичне громадянське суспільство є осередком розкриття творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів [3]. Втілення цього завдання буде здійснюватися у процесі формування в учнів основ громадянської компетентності під час навчання у школі I ступеня. З огляду на це, актуальною є проблема модернізації фахової підготовки майбутніх учителів до здійснення цієї діяльності.

Особливостям змістового забезпечення сучасної громадянської освіти та методичного втілення її у практику роботи закладів освіти, проблемам якісної перепідготовки кадрів, напрямам підготовки сертифікованих тренерів для закладів вищої педагогічної освіти нині активно приділяють увагу вчені під керівництвом Н. Протасової (Л. Жабенко, Ю. Молчанова, Л. Паращенко та ін.), представляючи Швейцарсько-український проект “Розвиток громадянських компетентностей в Україні – DOCCU” [5]. Особливості організації виховної роботи у закладах освіти, побудови партнерської взаємодії висвітлені у працях В. Кириченка, О. Матвієнко, В. Сухомлинського, В. Хрипун та ін. Проблема важливості формування ціннісних орієнтацій особистості, як основи її громадянської компетентності, присвячені дослідження І. Беха, О. Вишневецького, Г. Сороки та ін. Висвітлення актуальних проблем громадянського виховання молоді у різні періоди становлення України як незалежної держави, формування у неї національної самосвідомості, обґрунтування психолого-педагогічних та народознавчих основ її формування знаходимо у працях В. Андрущенка, Р. Арцишевського, І. Зязюна, В. Кременя О. Сухомлинської та інших учених. Цінними для нас є дослідження, пов’язані з формуванням громадянської компетентності учнів (В. Доміна, В. Сімеонова, Н. Степанова) та методичною підготовкою до цієї діяльності майбутніх учителів початкової школи (А. Крамаренко, О. Лінник, Г. Черненко та ін.).

З огляду на актуальність проблеми у політичному контексті, запровадженні Державного стандарту початкової освіти, Концепції “Нова українська школа”, які мають віддзеркалювати Концепцію розвитку громадянської освіти в Україні, невирішеними залишаються питання, пов’язані з ефективністю фахової підготовки майбутнього вчителя-початківця до виконання досліджуваної діяльності та її відповідності сучасним запитам.

Орієнтирами для модернізації дисциплін, що забезпечують підготовку майбутніх учителів до досліджуваної діяльності, є окремі положення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, де зазначено: “... З метою підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників громадянської освіти в системі формальної освіти відповідно до основних змістових напрямів громадянської освіти необхідно забезпечити:

- включення до стандартів вищої освіти, зокрема спеціальностей, що передбачають присвоєння кваліфікації педагогічного працівника, громадянських компетентностей;
- теоретичну і практичну підготовку для здійснення громадянської освіти у сфері формальної, неформальної та інформальної освіти;
- розроблення нових моделей виховання та навчання, нових навчально-методичних матеріалів для проведення занять та практичного засвоєння нових тренінгових методик з

громадянської освіти ...” [4].

Отже, **метою статті** є висвітлення окремих аспектів модернізації підготовки студентів спеціальності “Початкова освіта” до професійної діяльності у ЗВО крізь призму складових громадянської освіти в Україні.

З метою забезпечення якісної підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів основ громадянської компетентності, наша науково-методична та навчально-організаційна робота здійснювалась за такими напрямками:

– встановлення відповідності між дисциплінами навчального плану підготовки бакалаврів та магістрів початкової освіти та їх спроможністю забезпечити підготовку студентів до формування в учнів основ громадянської компетентності;

– розробка змістово-технологічного забезпечення дисциплін “Основи природознавства та суспільствознавства”, “Методика навчання освітньої галузі “Громадянська та історична””;

– посилення наукової роботи у ЗВО з даної проблеми.

У процесі роботи над першим напрямом – встановлення відповідності між дисциплінами навчального плану підготовки бакалаврів і магістрів початкової освіти та їх можливістю забезпечити підготовку студентів до формування в учнів основ громадянської компетентності – було з’ясовано, що знання змісту, структури і методики їх формування у підготовці майбутнього вчителя забезпечується через опанування ним низки дисциплін упродовж усього періоду навчання у ЗВО.

Під час їх вивчення студент оволодіває: 1) знаннями про суть і особливості діяльності соціальних інститутів, процесів та структур у суспільстві; 2) знаннями про основні права і свободи громадян у демократичному суспільстві; 3) знаннями та уявленнями людини про себе, сприйняття себе як соціального суб’єкта тощо; 4) знаннями про загальнолюдські норми і цінності, а також норми (звички, звичаї, традиції, закони тощо) в різних сферах і галузях соціального життя – національної, політичної, релігійної, економічної, духовної та ін.; 5) уміннями і навичками ефективної соціальної взаємодії (володіння засобами вербальної і невербальної комунікації, механізмами взаєморозуміння в процесі спілкування); 6) вмінням раціонально добирати зміст, форми, методи та методичні прийоми для формування у молодших школярів основ громадянської компетентності у інтегрованому предметі “Я досліджую світ” [2] (рис. 1).

Як видно з рисунка 1, підготовка майбутніх учителів відбувається наскрізно через змістово-технологічне забезпечення дисциплін з циклів: гуманітарної та соціально-економічної підготовки (“Історія української державності”, “Українська культура”, “Філософія” та ін.); фундаментальної, природничо-наукової підготовки (“Основи природознавства та суспільствознавства”), професійної та практичної підготовки (“Психологія”, “Дидактика”, “Теорія і методика виховання”, “Педагогічна творчість”, “Методика навчання ОГ “Громадянська та історична”” та ін.).

Тож, факультет педагогіки і психології загалом забезпечує теоретичну і практичну підготовку студентів до досліджуваної діяльності у сфері формальної освіти, як того вимагає Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. Неформальна та інформальна освіта здійснюється через популяризацію діяльності студентів у соцмережах, їхні різноманітні благодійні акції (до Дня Св. Миколая та ін.), посилення їхнього самоврядування (при поселенні в гуртожиток, нарахуванні стипендій тощо), обмін досвідом зі студентами з українських та зарубіжних закладів вищої освіти тощо.

Наступний напрям нашої наукової, навчально-методичної та організаційної роботи з підготовки майбутніх фахівців до досліджуваної діяльності – розробка змістово-технологічного забезпечення дисциплін “Основи природознавства та суспільствознавства”, “Методика навчання освітньої галузі “Громадянська та історична”” – передбачала оновлення лекційного матеріалу та змісту і форм проведення практичних занять. Це співзвучно з вимогою Концепції розвитку громадянської освіти в Україні – розроблення нових моделей виховання та навчання, нових навчально-методичних матеріалів для проведення занять та практичного засвоєння нових тренінгових методик з громадянської освіти. Освітнім результатом вивчення вказаних вище дисциплін є здатність студентів раціонально добирати зміст, форми, методи та методичні прийоми для формування у молодших школярів основ громадянської компетентності у інтегрованому предметі “Я досліджую світ” та втілювати одержаний досвід у процесі педагогічної практики в закладах середньої освіти.

Основний акцент у викладанні даних дисциплін робиться на переорієнтацію форм організації освітнього процесу з класичних на лекції і практичні заняття з елементами тренінгів.

Найпоширенішими нашими видами роботи є вправи з усіх груп інтерактивних методів навчання (за класифікацією О. Пометун), які лежать в основі тренінгових методик розвитку громадянської освіти: кооперативного – навчання в ротаційних парах, робота в малих групах; колективно-групового – обговорення проблеми в загальному колі, незакінчені речення, мозковий штурм; ситуативного моделювання – розігрування ситуацій за ролями; опрацювання дискусійних питань – “займи позицію”, неперервна шкала думок, дискусія [1]. Тематику занять, які мають найбільшу ефективність і де ми використовуємо тренінгові методики, є: “Я – Людина”, “Я та інші”, “Чи можна використати анабіоз для міжпланетних подорожей?”, “Роль медіа у формуванні основ громадянської компетентності в учнів початкової школи”, “Методика формування в учнів понять з теми “Я та інші” за інструментарієм DOCCU” та інші. Цінними в роботі є способи об’єднання студентів в пари і групи (за допомогою парних карток, пазлових ілюстрацій, геометричних пар тощо), вправи “Світове кафе”, “Павутина”, “Китайські палички”, “Прес”, “Чотири кути” та інші [5].

Рис. 1. Схема підготовки студентів спеціальності “Початкова освіта” до формування в учнів основ громадянської компетентності (крізь призму Концепції розвитку громадянської освіти в Україні)

Заключний напрям нашої роботи з удосконалення підготовки майбутніх учителів до формування основ громадянської компетентності в учнів початкової школи, полягав у посиленні наукової роботи як викладачів, так і студентів з даної проблеми.

Так, з метою підвищення кваліфікації викладачів з досліджуваної проблеми, було прийнято

участь у роботі двох міжнародних проектів: Швейцарсько-українському “Розвиток громадянських компетентостей в Україні – DOCCU” (2018) та “Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Україні, Норвегії та Палестині” (СРЕА-LT-2017/10037) (2019). В рамках останнього відбулось Міжнародне стажування викладачів “Впровадження демократії в процес підготовки майбутнього вчителя” за напрямками: “Демократія в природничих науках”, “Демократія в математичних дисциплінах”, “Впровадження демократії в процес викладання суспільних дисциплін”, “Впровадження демократії в комунікації в освітньому просторі”.

Щодо студентської наукової роботи, то започатковано дослідження різних рівнів на такі теми: “Зміст, форми організації та методи формування наскрізних умінь в учнів початкової школи у процесі проектної діяльності”, “Формування ціннісних орієнтацій учнів 1-го класу в інтегрованому курсі “Я досліджую світ”, “Формування основ громадянської компетентності в учнів початкової школи засобом інтерактивних вправ”, “Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів дослідницьких умінь у процесі проектної діяльності”, “Підготовка майбутніх учителів до формування основ громадянської та соціальної компетентності молодших школярів”, “Підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації хвильових занурень у професійній діяльності” тощо. У процесі їх виконання студенти беруть участь у роботі Всеукраїнських конференцій, пишуть статті, виступають з доповідями, проводять експериментальні дослідження під час виробничих та науково-педагогічних практик.

Висновки. Отже, підготовка майбутнього вчителя до формування в учнів основ громадянської компетентності повинна відповідати вимогам як сучасної початкової освіти, так і Концепції розвитку громадянської освіти в Україні. Ключовими у ній є вивчення студентами фахових дисциплін через тренінгові методики з громадянської освіти, наскрізне формування цієї компетентності у самих студентів у процесі навчання у ЗВО, реалізація ними соціально значущих проектів, участь у волонтерській діяльності тощо.

Перспективними у даній темі вбачаємо дослідження та реальні дії з обов’язкового запровадження елементів громадянської освіти у всі дисципліни, які забезпечують підготовку бакалаврів і магістрів початкової освіти та роботу з викладачами усіх циклів до здійснення цієї діяльності у ЗВО.

Використана література:

1. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів : методичний посібник для вчителів початкової школи / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, О. А. Біда та ін. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 304 с.
2. Збірник програм навчальних дисциплін ОКР “Бакалавр” галузі знань 01 “Освіта” спеціальності 013 “Початкова освіта”. Галузі “Природознавство” та “Суспільствознавство” / укл. Т. М. Васютіна, Л. І. Телецька. Івано-Франківськ : НАІР, 2015. 70 с.
3. Концепція “Нова українська школа”. URL: <http://nus.org.ua> (дата звернення: 1.07.2017).
4. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/.../2018/.../1-kontseptsiya-rozvytku-gromosviti-v-ukraini-1701201/> (дата звернення: 04.02.2019).
5. Про проект “Живемо в демократії”. URL: <https://www.living-democracy.com.ua/> (дата звернення: 27.03.2018).
6. Я у світі. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 3-4 класи (оновлено). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.htm/> (дата звернення: 1.09.2019).

References:

1. Derzhavnyy standart pochatkovoyi zahalnoyi osvity. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/ (data zvernennya: 27.02.2018).
2. Derzhavnyy standart pochatkovoyi osvity. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyy-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> (data zvernennya: 1.03.2018).
3. Zastosuvannya interaktyvnykh tekhnolohiy u navchanni molodshykh shkolyariv : Metodychnyy posibnyk dlya vchyteliv pochatkovoyi shkoly / O. I. Pometun, L. V. Pyrozhenko, O. A. Bida ta in. Ternopil : Navchalna knyha – Bohdan, 2011. 304 s.
4. Zbirnyk prohram navchalnykh dystsyplin OKR “Bakalavr” haluzi znan 01 “Osvita” spetsialnosti 013 “Pochatkova osvita”. Haluzi “Pryrodoznavstvo” ta “Suspilstvoznnavstvo” / ukl. T. M. Vasyutina, L. I. Teletska. Ivano-Frankivsk : NAIR, 2015. 70 s.
5. Kontseptsiya “Nova ukrayinska shkola”. URL: <http://nus.org.ua> (data zvernennya: 1.07.2017).
6. Kontseptsiya rozvytku hromadyanskoyi osvity v Ukrayini. URL: <https://mon.gov.ua/.../2018/.../1-kontseptsiya-rozvytku-gromosviti-v-ukraini-1701201/> (data zvernennya: 04.02.2019).

7. Pro proekt "Zhyvemo v demokratiyi". URL: <https://www.living-democracy.com.ua/> (data zvernennya: 27.03.2018).
8. Ya u sviti. Navchal□na prohrama dlya zahal□noosvitnikh navchal□nykh zakladiv 3–4 klasy (onovleno). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.htm/> (data zvernennya: 1.09.2019).

Васютина Т. Н., Телецька Л. И. Направления подготовки студентов специальности "Начальное образование" к формированию у учеников основ гражданской компетентности.

В статье раскрыты особенности реализации Концепции развития гражданского образования в Украине в процессе профессиональной подготовки студентов специальности "Начальное образование". Основное внимание сосредоточивается на развитии у будущих учителей собственной гражданской компетентности и их подготовке к формированию основ данной компетентности у учеников. Отмечены особенности осуществления формального, неформального и информального гражданского образования на факультете педагогики и психологии в НПУ имени М. П. Драгоманова. Описано нововведение в преподавании дисциплин "Основы природоведения и обществоведения", "Методика обучения образовательной отрасли "Гражданская и историческая"", которые непосредственно реализуют составные Концепции развития гражданского образования в Украине.

Ключевые слова: гражданская компетентность, подготовка будущего учителя начальной школы.

Vasiutina Tetiana, Telets'ka Liudmila. Directions of preparation of students of speciality "primary education" to forming for the students of bases of civil competence.

The article describes the essence of the concept of "civic competence", here are given the examples of its formation in the Concept of development of civic education in Ukraine, its structure as a personal formation.

Implementation of this Concept in the process of preparing future teachers of primary school in the pedagogical university, provides the following tasks: inclusion in the standards of higher education, in particular, the specialties that provide the qualification of a teacher, civic competencies; theoretical and practical training for the implementation of civic education in the field of formal, informal and informal education; development of new models of education and training, new teaching materials for conducting classes and practical mastering of new training methods in civic education.

The specified tasks in the preparation of future specialists in the pedagogical university are implemented through the cycles of disciplines: humanitarian and socio-economic; fundamental, natural sciences; professional and practical training. Their content, forms, methods and means of teaching form a formal component of civic education in the pedagogical university. Non-educational activities of students (volunteering, self-government, etc.) are part of informational and informal civic education.

The main emphasis in formal civic education on the training of the future teacher is done on the reorientation of classes at lectures and practical classes with the elements of trainings. The most common types of work are exercises from all groups of interactive teaching methods: cooperative – learning in rotational pairs, work in small groups; collective-group – discussion of the problem in the general circle, unfinished sentences, brainstorming; situational simulation – playing situations by roles; processing of discussion issues – "take the position", continuous scale of thoughts, discussion.

The result of work on the implementation of the Concept of Development of Civic Education in the process of preparing future teachers of primary school is to master students: 1) knowledge of the nature and features of the activities of social institutions, processes and structures in society; 2) knowledge of the fundamental rights and freedoms of citizens in a democratic society; 3) knowledge and ideas of man about himself, perceiving himself as a social subject, etc.; 4) knowledge of universal norms and values, as well as norms (habits, customs, traditions, laws, etc.) in various spheres and branches of social life – national, political, religious, economic, spiritual, etc.; 5) abilities and skills of effective social interaction (possession of verbal and non-verbal means of communication, mechanisms of mutual understanding in the process of communication); 6) the ability to collect content rationally, forms, methods and methodical techniques for the formation of civic and social competences in junior pupils in the integrated subject "I explore the world".

Keywords: civic competence, preparation of the future teacher of primary school.

УДК 373.3.011.3-051]:81'35:005.336.2

Вітюк В. В.

ОСНОВНІ ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРАВОПИСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Автор статті наголошує на соціальній необхідності у підготовці якісних, конкурентоспроможних майбутніх учителів початкової школи, які не лише володіють фаховими знаннями й професійними якостями, а й прагнуть до особистісного саморозвитку та самовдосконалення. Дослідниця вважає, що